

TRIBUNA ȘI ECOUL EUROPEAN AL MIȘCĂRII NAȚIONALE A ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA (1893-1895)

Ordinul de confiscare a Memorandumului și a Replicei a fost dat de autorități în ianuarie 1893¹. Sunt citați în fața judecătorilor Eugen Brote, proprietarul Institutului tipografic, Nicolae Roman, directorul executiv, precum și A. C. Popovici. Se fac descinderi și la redacția *Tribunei*, fiind chemat la cercetare întregul personal². Guvernul maghiar intenționa să prezinte Memorandumul ca o acțiune a unor indivizi care nu aveau mandat să reprezinte poporul român, contrazis însă de numeroasele adunări populare de susținere a mișcării memorandiste. Aceștia guvernul le răspunde prin intentarea, la 13 mai, a “Denunțului penal” împotriva întregului Comitet național³. În România se desfășoară o intensă mișcare de sprijinire a luptei românilor ardeleni. Numeroase articole de solidaritate și telegrame sunt trimise fruntașilor politici români transilvăneni sau sunt publicate de presa din România.

Ziarul *L'Indépendance Roumaine* publică un articol în care își arată indignarea provocată de această acțiune, deoarece ”ungurii se înșeală dacă își închipuiesc că vor putea subjuga pe români, a frânge împotrivirea lor firească prin excesele justiției, devenind și mai cruzi ca până acum”⁴. Ziarul concludă astfel: “În ce privește pe noi românii din regatul liber, nu este cu neputință să nu fim mișcați de situația tristă ce se face fraților noștri de peste munți. Inimile noastre vibrează auzind ecoul suferințelor lor”.

La rândul său ziarul *Lupta* arată că, cu toate că România duce o politică externă favorabilă Austro-Ungariei, maghiarii duc o politică sălbatică de opresiune împotriva românilor ardeleni. Se face un apel nu numai la guvernul român, ci chiar la regele Carol I, pentru a lua poziție față de această politică de asuprire⁵.

Un alt ziar din România, *Dacia*, care apărea la Galați, în articolul “Ce facem noi față cu barbariile ungurești?”, exprimă solidaritatea românilor din Regat cu frații lor de peste Carpați, declarând întregii Europe că “suntem solidari, deci sau vom trăi cu toții, sau vom muri cu toții; dar nu vom suferi ca o

¹ *Tribuna*, X, nr. 15 din 21 ianuarie/2 februarie 1893.

² *Tribuna*, X, nr. 30 din 10/22 februarie 1893.

³ Pascu 1968, p. 171.

⁴ *Tribuna*, X, nr. 126 din 9/21 iunie 1893.

⁵ *Tribuna*, X, nr. 128 din 11/23 iunie 1893.

mână de unguri să extermineze trei și jumătate milioane de români”⁶. Articolul arată hotărârea românilor din România de a-i sprijini pe frații lor din Monarhie.

Solidaritatea cu românii transilvăneni este exprimată și de ziarul ieșean *Evenimentul*, care scrie: “În noua luptă ce li s-a declarat, să fim alăturați cu dâșii și procesul ce li s-a intentat lor să fie al tuturor românilor”⁷.

Românii din Transilvania, încurajați de sprijinul României, de solidaritatea celorlalte naționalități oprimate și de simpatia opiniei europene, convoacă o nouă conferință națională, la Sibiu, pentru ziua de 9 iulie 1893, cu scopul de a asculta raportul Comitetului cu privire la Memorandum⁸.

Conferința națională extraordinară se desfășoară la Sibiu, între 23-24 iulie, cu toate piedicile puse de guvern. Cu câteva zile înainte de deschidere, numeroși participanți din Transilvania și România sosesc la Sibiu. Participă la conferință, pe lângă cei 216 delegați oficiali, peste 3000 de persoane⁹. Rezoluția adoptată de conferință exprima dorința adunării generale ca Comitetul de 25 să-și continue activitatea, satisfacția față de acțiunea întreprinsă și declară “de al său Memorandumul”¹⁰. Încercarea guvernului maghiar de a înfățișa acțiunea memorandistă ca aparținând câtorva conducători politici nu reușește și procesul apare ca intentat românilor transilvăneni. Prin succesul ei, conferința era considerată de *Tribuna* ca cea mai însemnată manifestație de la 1848 “în privința măreției și în privința entuziasmului”¹¹.

Un fapt plin de semnificație a fost prezența la conferința de la Sibiu a reprezentanților altor naționalități oprimate: slovaci, croați și sârbi. În presa acestor naționalități apar articole referitoare la conferința din iulie 1893. Astfel, ziarul slovac *Narodnie Noviny* publică un articol referitor la conferința românilor în care arată că slovacii salută acțiunea românilor în lupta “contra stărilor nefirești din această țară, contra neadevărului și a minciunii”¹², iar ziarul ceh *Narodni Listy* prezintă greutățile pe care le-au întâmpinat românii până la deschiderea conferinței¹³.

Două articole entuziaste publică și ziarul sârbilor *Zastava*, articole în care este exprimată adâncă recunoștință și bucurie față de “rezultatul așa de splendid al conferinței fraților noștri români, dorindu-le deplin succes și întinzându-le sincera și frățeasca noastră mână și asigurându-i că pe noi, pe concursul nostru pot să conteze în orice moment”¹⁴.

⁶ *Tribuna*, X, nr. 132 din 16/28 iunie 1893.

⁷ *Tribuna*, X, nr. 135 din 19 iunie/1 iulie 1893.

⁸ Pascu 1968, p. 171.

⁹ Pascu 1968, p. 172.

¹⁰ *Tribuna*, X, nr. 153 din 13/25 iulie 1893.

¹¹ *Tribuna*, X, nr. 154 din 14/26 iulie 1893.

¹² *Tribuna*, X, nr. 158 din 18/30 iulie 1893.

¹³ *Tribuna*, X, nr. 159 din 20 iulie/1 august 1893.

¹⁴ *Tribuna*, X, nr. 161 din 23 iulie/4 august 1893.

Nici presa din Europa occidentală nu a rămas indiferentă referitor la conferința românilor. Presa engleză, italiană, belgiană, franceză, germană, a publicat articole privitoare la identitatea de interese, la solidaritatea românilor de pe cele două versante ale Carpaților. Ziarul englez *Times* prezintă punctele mai importante ale discursului dr. I. Rațiu¹⁵.

În același număr al *Tribunei* sunt prezente articole din presa italiană. *Corriere della Sera* arată că românii din Transilvania luptă pentru obținerea egalității în drepturi politice cu maghiarii. Un episod al acestei lupte este conferința națională ținută la Sibiu. Și alte ziare italiene vorbesc despre această conferință: *Gazetta Piemontese*, *La Riforma*, *Corrispondenza Internazionale*.

Presa franceză comentează în termenii cei mai favorabili lucrările conferinței naționale. Astfel, *Gaulois*, după ce prezintă rezoluțiile conferinței, încheie cu remarcă că “unul din popoarele bătrânei Europe care arată mai multă verdeață și voinicie este fără îndoială poporul român”, iar *Journal des Débats* demonstrează “unirea strânsă care există în sânul națiunii române cu privire la politica contra maghiarismului”¹⁶.

Allgemeine Zeitung din München își informa cititorii că la conferința românilor au fost prezenți numeroși oaspeți din România și reprezentanți ai celorlalte naționalități din Monarhie. Prezența la conferință a oaspeților din Regat denotă că solidaritatea tuturor nemaghiarilor a intrat în primul stadiu al realizării¹⁷.

Guvernul maghiar trece la măsuri represive. Dispune judecarea procesului Replicii și A. C. Popovici este condamnat la 4 ani de temniță¹⁸. Curtea cu juri judecă și procesul *Tribunei* și condamnă întreaga redacție. Măsurile guvernului maghiar stârnesc proteste în toate provinciile românești, precum și în străinătate.

Voința Națională, în articolul “Justiția maghiară”, se referă la procesul Replicii, arătând că între studențimea română și cea maghiară a avut loc o vie dispută “de condeie” în care a intervenit statul maghiar, reușind “să pună ghiara pe unul din cei mai distinși capi ai studenților, dl. Aurel Popovici ...”¹⁹. Condamnarea lui A. C. Popovici este socotită de ziarul mai sus-amintit drept un act odios, cu scopul de a lovi într-o cauză sfântă și de a diminua intensitatea mișcării române. Un alt ziar din România, *Țeara*, își începe foarte sugestiv articolul dedicat procesului Replicii: “Condamnarea lui Popovici în condițiile în care s-a săvârșit, este o declarație de război la care românii nici nu trebuie, nici nu pot să nu răspundă”²⁰.

¹⁵ *Tribuna*, X, nr. 159 din 20 iulie/1 august 1893.

¹⁶ *Tribuna*, X, nr. 167 din 30 iulie/11 august 1893.

¹⁷ *Tribuna*, X, nr. 162 din 24 iulie/5 august 1893.

¹⁸ *Tribuna*, X, nr. 183 din 19/31 august 1893.

¹⁹ *Tribuna*, X, nr. 187 din 24 august/5 septembrie 1893.

²⁰ *Tribuna*, X, nr. 188 din 25 august/6 septembrie 1893.

Dintre ziarele din străinătate, *Deutsches Volksblatt* din Viena subliniază că dreptatea și libertatea, care sunt afișate ca nelipsite în statul maghiar, au fost călcate în picioare “pentru a servi intereselor guvernului maghiar”²¹. Ziarul sesizează just scopul Replicii, arătând că tot ceea ce conține Replica nu este altceva decât purul adevăr, neschimbat, fapt foarte neplăcut pentru maghiari.

Printre problemele care au prilejuit mari frământări în rândurile Partidului Național Român în anul 1893 se numără și cele privitoare la modul în care urma să fie întâmpinat procesul Memorandumului. Se punea întrebarea dacă este mai util cazei ca membrii Comitetului Central să rămână în Austro-Ungaria sau ar fi mai oportună o emigrare “in corpore”, în semn de protest, a Comitetului Central în România, unde să continue lupta. Pentru o mai bună informare, Ioan Rațiu a plecat în luna noiembrie 1893 la București și de aici la Budapesta pentru a-l întâlni pe Hieronymi, ministrul de interne maghiar. Vizita lui Ioan Rațiu la București, precum și eșuarea tratativelor inițiate de ministrul maghiar au determinat Comitetul Central să nu părăsească Transilvania²².

Datorită puternicului sprijin dat acțiunii memorandiste de către *Tribuna*, guvernul maghiar dispune prin hotărâre judecătorească, la 16 decembrie 1893, suspendarea *Tribunei* și a *Foii Poporului*, dar la jumătatea lunii ianuarie 1894 ele reapar²³. Prin suspendarea celor două ziare, scria ziarul vienez *Deutsches Volksblatt*, guvernul maghiar “a voit să amuțească vocea poporului român”. Astfel de lucruri au loc într-o țară unde “reprezentanți liberali ai poporului cavaleresc de pe pustă spre batjocura dreptății și culturii europene, procedează ca într-un colț asiatic, pe jumătate dat uitării”²⁴.

După cum am arătat, situația românilor de peste Carpați a preocupat tot mai mult opinia publică europeană. Conform revistei engleze *The Oxford Magazine*, deoarece situația românilor este puțin cunoscută în Anglia, s-a hotărât ținerea unui miting la Oxford și la Londra²⁵. Mitingul din 5 martie 1894 de la Oxford, care a avut o însemnătate deosebită prin amploare și participare, a fost prezidat de marele filolog și romanist W. R. Morphill, alături de care se găseau alți iluștri profesori: J. W. Bridges, T. Carlyle, W. Spooner.

Ziarul *Pall Mall Gazette*, în articolul “Românii în Transilvania”, menționează că una din problemele pe care publicul englez o cunoaște puțin este aceea care privește criza din Transilvania. Problema românilor transilvăneni a devenit o problemă europeană “de cea mai mare importanță ce ar putea da naștere unor complicații în Orient” prin faptul că s-a creat o stare de

²¹ *Tribuna*, X, nr. 189 din 26 august/7 septembrie 1893.

²² Polverejan și Cordoș 1973, p. 85.

²³ Vatamaniuc 1968, p. 385.

²⁴ *Tribuna*, XI, nr. 21 din 9/21 februarie 1894.

²⁵ *Tribuna*, XI, nr. 23 din 11/23 februarie 1894.

nemulțumire printre cele 12.300.000 de români²⁶. Este subliniată latinitatea poporului român: “Transilvania este pământul sacru al românismului, pentru că acolo sunt cele mai vechi așezăminte romane antice și este leagănul naționalității latine din Orient”.

Aceste manifestări de solidaritate și sprijin au constituit un ajutor, o încurajare și o îmbărbătare pentru memorandiști în fața procesului ce li se pregătea. Puternice acțiuni de solidarizare cu Comitetul executiv al Partidului Național Român, cu memorandiștii, au izbucnit nu numai în Transilvania, dar și în România și peste hotare. *Tribuna* prezintă pe larg modul în care au fost întâmpinați fruntașii români pe întreg traseul de la Sibiu până la Cluj. În această atmosferă de mare tensiune se deschide la Cluj procesul Memorandumului²⁷. Presa din Transilvania, din România și din Europa era informată zilnic cu privire la mersul procesului de către biroul de presă organizat de "Liga culturală" și de corespondenții săi care urmăreau în direct judecata.

Procesul memorandiștilor a stârnit un ecou extraordinar în presa apuseană, mai ales în cea franceză și italiană, la care se adaugă cea belgiană, engleză și germană. Articolul intitulat “Un proces în contra unui popor întreg”, apărut în ziarul vienez *Deutsches Volksblatt*, arată adeziunea față de cauza românilor ardeleni și se încheie cu concluzia justă că procesul Memorandumului reprezintă un exemplu caracteristic pentru modul cum se aplică legile în Ungaria²⁸.

În același spirit de aprobare a cauzei românilor din Monarhie, ziarele germane *Kölnische Zeitung* și *National Zeitung* publică două articole: “Un proces politic monstruos” și “Procesul românilor de la Cluj”. Ambele articole prezintă fazele procesului de la Cluj, atacă șovinismul maghiar și consideră procesul ca îndreptat “nu numai contra acuzaților, ci contra poporului român întreg, a cărui organizație națională are să fie nimicită prin condamnarea și paralizarea conducătorilor lui”²⁹.

Analiza situației românilor ardeleni este făcută în articolul “Națiunea română înaintea tribunalului” din ziarul *Grazer Tageblatt*. Referitor la procesul de la Cluj, ziarul îl caracterizează drept “un act de violență îndreptat în contra întreg poporului de 3 milioane de suflete al românilor din Ungaria și Transilvania”³⁰.

O poziție potrivnică evenimentelor care se desfășurau în Cluj o are și ziarul vienez *Reichspost*, care consideră procesul memorandiștilor “ca unul din

²⁶ *Tribuna*, XI, nr. 52 din 17/29 martie 1894.

²⁷ Papp 1934, p. 5.

²⁸ *Tribuna*, XI, nr. 88 din 30 aprilie/12 mai 1894.

²⁹ *Tribuna*, XI, nr. 91 din 4/16 mai 1894.

³⁰ *Tribuna*, XI, nr. 101 din 15/27 mai 1894.

cele mai scârboase procese politice tendențioase, din ultimele decenii, un proces care aplică pe fruntea justiției maghiare o pată de rușine”³¹.

Presa franceză a tratat pe larg procesul memorandiștilor. Ziarele *Le Journal des Débats*, *La Libre Parole*, *Nord*, *Le Temps*, *L'Europe*, *Le Siècle*, precum și ziarurile belgiene *L'Indépendance Belge*, *La Réforme*, *L'Étoile Belge* publică articole în legătură cu desfășurarea procesului, atitudinea judecăților, fiind aduse cuvinte de laudă eroice ținute a românilor.

Soarta românilor judecați la Cluj era de la început pecetluită datorită componenței juriului și a atmosferei în care se desfășura procesul. După *Le Figaro*, “cauza acuzaților e pierdută dinainte”, iar jurații “își petrec timpul cu amenințări și insulte la adresa aceluia pe care au jurat să-i judece fără ură”³².

Și ziarurile celorlalte naționalități din Imperiu publică numeroase articole în care își exprimă solidaritatea cu cauza românilor. *Narodni Listy* îi felicită pe români în numele tuturor cehilor, apreciind acțiunea românilor ca “o victorie strălucită într-o mare luptă”³³.

În Parlamentul italian, 9 deputați în frunte cu Imbriani îl interpelează, la 27 mai, pe primul ministru Crispi cu privire la măsurile pe care guvernul italian înțelege să le ia pentru apărarea drepturilor naționale ale popoarelor latine din Austro-Ungaria. Imbriani propune ca Parlamentul Italiei să trimită un cuvânt de simpatie popoarelor care luptă și suferă pentru independența lor. Propunerea a fost susținută de 227 deputați și astfel este trimis Parlamentului român textul unei moțiuni de simpatie³⁴.

Dezbaterile din Parlamentul italian cu privire la drepturile popoarelor latine din Austro-Ungaria au avut ecou în presă. *Il Diritto* din Roma trimite “națiunii latine din Dacia un cuvânt de încurajare și o mândră protestare în contra judecătorilor care voiesc să lovească în cugetarea și naționalitatea unui popor care nu știe să se lase a fi suprimat”³⁵.

Le Nouveau Moniteur de Rome, organul de presă al Vaticanului, vorbește în cuvinte elogioase despre noblețea poporului român și condamnă starea “deplorabilă” de “subjugare” din partea maghiarilor a românilor din Transilvania. Referitor la procesul de la Cluj, ziarul îl consideră ca fiind “unul dintre cele mai mișcătoare episoade ale unei eroice lupte naționale, de vreme ce întreg poporul românesc s-a declarat solidar cu conducătorii săi”³⁶.

Simpatia opiniei publice față de cauza dreaptă a românilor este manifestată și în presa engleză, unde au apărut de asemenea articole favorabile.

³¹ *Tribuna*, XI, nr. 111 din 29 mai/10 iunie 1894.

³² *Tribuna*, XI, nr. 93 din 6/18 mai 1894.

³³ *Tribuna*, XI, nr. 107 din 24 mai/5 iunie 1894.

³⁴ Braharu 1942, p. 26.

³⁵ *Tribuna*, XI, nr. 188 din 25 mai/6 iunie 1894.

³⁶ *Tribuna*, XI, nr. 123 din 14/26 iunie 1894.

Guvernul de la Budapesta întreprinde în străinătate o vastă propagandă, în favoarea sa, cu scopul de a abate atenția opiniei publice europene de la cele ce se petreceau în Transilvania. *Tribunei* i se intentează noi procese de presă, iar împotriva memorandiștilor condamnați se iau cele mai severe măsuri de supraveghere. La 16 iulie 1894 Partidul Național Român din Transilvania și Ungaria este desființat, pe motivul că “lucra fără statute” și avea legături cu elemente din străinătate³⁷. Memorandiștii condamnați sunt arestați îndată ce sentința devine definitivă și închiși la Vaț: D. Pop de Băsești, D. Comșa, D. Popovici Barcianu, N. Cristea, T. Mihali, A. Suci, R. Patița, G. Domide, D. Roman și P. Barbu, iar I. Rațiu, Iuliu Coroianu și V. Lucaciu la Seghedin. După întemnițarea “capilor” Partidului Național Român, treburile partidului erau conduse de un comitet provizoriu care, nerecunoscând ordinul de desființare a partidului, a convocat pentru 28 noiembrie 1894 o mare adunare populară la Sibiu, cu scopul deliberării asupra organizării Partidului Național Român³⁸. Această adunare națională face subiectul unui articol din ziarul vienez *Deutsche Zeitung*. Articolul informează că, cu toate opreliștile pe care le-au întâmpinat de la Memorandum până la acea dată, românii au fost totuși capabili să pregătească această adunare, dând dovadă “despre puterea neînfrântă a poporului și voința de a nu se lăsa în ciuda tuturor piedicilor ...”³⁹. O importanță mult mai mare atribuie adunării un alt ziar vienez, *Deutsches Volksblatt*. Această adunare de la Sibiu a demonstrat că poporul român, “cu toate persecuțiile, nu a obosit, ci e gata să lupte în continuare pentru libertate și dreptate”⁴⁰. Adunarea națională de la Sibiu din 28 noiembrie, luând în considerare importanța hotărâtoare a înțelegerii dintre naționalități, a luat decizia întrunirii *Congresului naționalităților* care, pe baza unui program comun, va trebui să lucreze pentru binele și dezvoltarea culturală, națională și politică a fiecărui popor. Acest congres, arată ziarul mai sus amintit, în perspectivă a trezit teama maghiarilor deoarece, “în acel moment când toți nemaghiarii se vor alia pentru o procedură solidară, puterea lor e înfrântă”.

Mișcarea memorandistă nu s-a încheiat nici cu condamnarea și nici cu întemnițarea fruntașilor politici români. Toate acțiunile și mișcările anului 1895 fac parte integrantă și organică din aceeași mișcare. Tribuniștii urmăreau ca acest congres să atragă atenția întregii Europe asupra problemei naționale din Ungaria. Convocarea congresului trebuia să coincidă cu deschiderea Conferinței interparlamentare de la Bruxelles, din 13 august, deoarece guvernul maghiar nu

³⁷ Pascu 1968, p. 196.

³⁸ Pascu 1968, p. 198.

³⁹ *Tribuna*, XI, nr. 249 din 23 noiembrie/5 decembrie 1894.

⁴⁰ *Tribuna*, XI, nr. 253 din 27 noiembrie/9 decembrie 1894.

putea “să riște punerea în încurcătură a propriului delegat la conferința interparlamentară prin împiedicarea Congresului”⁴¹.

Congresul se deschide la Budapesta, la 10 august 1895, la lucrările lui dominând o mare însuflețire⁴². După cuvântul raportorilor: un sârb, un român și un slovac, care evocă luptele naționalităților pentru drepturile lor politice și naționale, Congresul aprobă în unanimitate programul prezentat de raportorul român, Șt. Cicio Pop⁴³: - se hotărăște continuarea politicii pasiviste față de parlamentul de la Budapesta atâta timp cât legea electorală va menține discriminarea între naționalități, iar pentru informarea împăratului cu privire la nedreptățile suferite, urma să fie întocmit un memoriu comun;

- se pretinde revizuirea legilor politice și religioase care amenință viața popoarelor nemaghiare;

- se cere introducerea sufragiului direct și secret, precum și modificarea arondării circumscripțiilor electorale, în așa fel ca fiecare națiune să fie reprezentată în parlament corespunzător numărului populației.

Cercurile dualiste interesate au încercat să răspândească prin presă informația potrivit căreia organizatorii și participanții la Congres nu reprezentau naționalitățile aliate și că nu erau mandatarii acestor naționalități.

Dezmințirea acestor informații a venit însă din partea presei naționalităților care, în unanimitate, s-a declarat nu numai solidară cu Congresul, dar și cu deciziile acestuia. *Tribuna* a prezentat o serie de articole din ziare din țară și din străinătate, care au acordat toată atenția importanței acestui congres. *Branik* din Novi Sad și *Narodnie Noviny* din Bratislava au scris câteva articole referitoare la acest congres. Ultimul ziar declara că slovacii vor merge la congres cu cele din urmă puteri și cu cele din urmă arme pentru a se apăra⁴⁴. Ziarul ceh *Politik* sublinia că acest congres al naționalităților îi irită pe maghiari în cel mai înalt grad, “căci cei din conducerea Ungariei știu bine că dacă naționalitățile nemaghiare fac cauză comună contra apăsătorilor lor, le tulbură tihna”⁴⁵. Reprezentanții naționalităților au ajuns la convingerea că “plângerile nu ajută la nimic”, căci ceea ce pretind maghiarii “nu este o înțelegere, este o supunere necondiționată a naționalităților nemaghiare, este o îngenunchere a dreptății sub nedreptate în numele ideii de stat maghiar”. Presa de limbă maghiară era aproape unanimă în condamnarea Congresului și a programului său. În Transilvania, în special, editorialele din ziare pretindeau că Congresul a avut o însemnătate redusă, deoarece cei câțiva indivizi care l-au organizat n-au avut mandat să vorbească în numele altora, ceea ce însemna, după părerea lor, că nu a avut loc

⁴¹ Hitchins 1972, p. 85.

⁴² *Tribuna*, XII, nr. 17 din 30 iulie/11 august 1895.

⁴³ Pascu 1968 b, p. 393.

⁴⁴ *Tribuna*, XII, nr. 161 din 18/30 iulie 1895.

⁴⁵ *Tribuna*, XII, nr. 164 din 22 iulie/3 august 1895.

un congres, ci pur și simplu o adunare populară. Aceste afirmații apar și în ziarul *Pesti Hirlap*, care susține că acest congres nu este al naționalităților, ci al câtorva agitatori⁴⁶. Scopul reprezentanților celor trei națiuni “e să slăbească unitatea statului”, poporul trebuind să fie ferit de influența lor. Politica corectă care trebuie dusă este aceea de a-i face inofensivi pe “agitatori” prin procese.

Cea mai concludentă dezmințire a acestor afirmații o constituie sutele de adeziuni, întărite de mii de semnături. Numai cele publicate de ziarul *Tribuna* se ridică la 111, din toată Transilvania. Cuvinte calde la adresa naționalităților reunite la Budapesta are și ziarul belgian *Le Journal de Bruxelles*, în care sunt publicate rezoluțiile congresului⁴⁷, pe când *Le Libre Parole* îi numește “popor cavaler care nu știe decât să bea vin de Tokaj”.

Memorandiștii sunt eliberați din temniță la o lună după ținerea Congresului naționalităților care, deși a dat greș în crearea unei alianțe de durată între partidele naționale, român, slovac, sârb, a avut o valoare morală mare. El a dezvăluit Europei profunzimea nemulțumirii naționalităților, fragilitatea oricărei alianțe la care Ungaria lua parte⁴⁸.

Tribuniștii se declară împotriva acceptării grațierii ca un act de clemență și o privesc ca rezultat al presiunii maselor. Este semnificativă afirmația ziarului münchenez *Allgemeine Zeitung* care, în articolul *Ungaria de sud*, constată că “amnistierea osândiților români nu poate avea nici o înrâurire asupra atitudinii naționalităților”. Problema română “nu numai că nu este rezolvată, dar nici nu a intrat în stadiul unei soluții salutare”⁴⁹.

Tribuna își încheie în 1896 epoca sa de glorie. Slavici a făcut din acest ziar o tribună de luptă și a adus o contribuție decisivă în susținerea acțiunii memorandiste. *Tribuna* se impune, prin orientarea politică, prin bătăliile duse împotriva guvernanților, precum și prin vasta activitate culturală, ca unul dintre cele mai importante periodice transilvănene.

Am prezentat doar o parte din articolele apărute în presa străină și cunoscute prin intermediul *Tribunei*. Prin susținerea externă se obținea, pe lângă sprijinul moral, și convingerea justeții căii alese, încrederea într-un viitor mai bun.

DAN IVĂNUȘ

⁴⁶ *Tribuna*, XII, nr. 161 din 18/30 iulie 1895.

⁴⁷ *Tribuna*, XII, nr. 174 din 3/15 august 1895.

⁴⁸ Hitchins 1972, p. 92.

⁴⁹ *Tribuna*, XII, nr. 218 din 29 septembrie/11 octombrie 1895.

**Tribuna et l' écho européen du mouvement national des roumains
de la Transylvanie (1893-1895)**

(Résumé)

Le mouvement national des roumains de la Transylvanie a continué pendant les années 1893-1895. Le journal *Tribuna* a publié, avec persévérance, chaque événement: la conférence de Sibiu (1893), l' interdiction du journal *Tribuna* (1893), le meeting de solidarité d' Oxford (1894), le procès du Mémoire (1894), le Congrès des nationalités de Budapest (1895), mais aussi la modalité dont la presse européenne a récepté et reflété ces événements.

Abrevieri bibliografice

- | | | |
|------------------------------|---|---|
| Braharu 1942 | - | D. Braharu, <i>Chestiunea română în Italia în timpul Memorandumului</i> , Sibiu, 1942. |
| Hitchins 1972 | - | Keith Hitchins, <i>Cultură și naționalitate în Transilvania</i> , Cluj, 1972. |
| Papp 1934 | - | I. Papp, <i>Procesul Memorandumului românilor din Transilvania. Acte și date</i> , vol. II, Cluj, 1934. |
| Pascu 1968 a | - | Ștefan Pascu, <i>Marea Adunare Națională de la Alba Iulia</i> , Cluj, 1968. |
| Pascu 1968 b | - | Ștefan Pascu, „Relations roumano-slovaques à la dernière décennie du XIX-e siècle”, în <i>RRH</i> , VII, 1968, nr. 3. |
| Polverejan și Cordoș
1973 | - | Șerban Polverejan, Nicolae Cordoș, <i>Mișcarea memorandistă în documente</i> , Cluj, 1973. |
| Vatamaniuc 1968 | - | D. Vatamaniuc, <i>Ioan Slavici și lumea prin care a trecut</i> , București, 1968. |